

Краснікова Н.О., к.е.н.,
доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Хохлова А.В., магістр
за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини»
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Красніков П.Д., магістр
за спеціальністю «Менеджмент»
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

«ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА» ЯК ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Краснікова Н.О., Хохлова А.В., Красніков П.Д. «Зелена економіка» як елемент сталого розвитку: сучасний стан та перспективи. У статті висвітлено поняття «зеленої економіки», проаналізовано її модель як важливу частину концепції сталого розвитку. Визначено три її складники: економічний, соціальний та екологічний. Перехід до «зеленої економіки» стимулює зростання, доходи і зайнятість, а також дає змогу вирішити проблему подолання суперечностей і знаходження компромісу між економічним зростанням та екологічною стабільністю. Обґрунтовано необхідність та перспективи розвитку «зеленої економіки» у світі. Концепція «зеленої економіки» дасть змогу вирішити соціальні, фінансові, паливні, кліматичні та інші проблеми комплексно і досягти не тільки кількісного зростання, а й суттєвих якісних і реальних покращень.

Ключові слова: «зелена економіка», сталий розвиток, концепція, стратегія, ресурси, розвиток, інвестиції, модель.

Краснікова Н.А., Хохлова А.В., Красніков П.Д. «Зеленая экономика» как элемент устойчивого развития: современное состояние и перспективы. В статье отражено понятие «зеленой экономики», проанализирована ее модель как важная часть концепции устойчивого развития. Определены три ее составляющие: экономическая, социальная и экологическая. Переход к «зеленой экономике» стимулирует рост, доходы и занятость, а также позволяет решить проблему преодоления противоречий и нахождения компромисса между экономическим ростом и экологической стабильностью. Обоснованы необходимость и перспективы развития «зеленой экономики» в мире. Концепция «зеленой экономики» позволит решить социальные, финансовые, топливные, климатические и другие проблемы комплексно и достичь не только количественного роста, но и существенных качественных и реальных улучшений.

Ключевые слова: «зеленая экономика», устойчивое развитие, концепция, стратегия, ресурсы, развитие, инвестиции, модель.

Krasnikova N.O., Khokhlova A.V., Krasnikov P.D. «Green economy» as an element of sustainable development: current state and prospects. In the article the concept of a "green" economy is reflected, its model as an important part of the concept of sustainable development is analyzed. Its three components – economic, social and environmental are identified. The transition to a green economy stimulates growth, income and employment, and also allows to solve the problem of overcoming contradictions and to find a compromise between economic growth and environmental sustainability. The article substantiates the necessity and prospects of the development of the green economy in the world. The concept of a "green economy" will allow to solve social, financial, fuel, climate and other problems in a complex way and reach not only quantitative growth but also substantial qualitative and real improvements.

Key words: green economy, sustainable development, concept, strategy, resources, development, investment, model.

Постановка проблеми. Сталий розвиток формується за допомогою комплексного поєднання трьох компонентів: економічного, соціального та екологічного.

За останні десятиліття суспільство досягло значного прогресу у підвищенні матеріального добробуту та поліпшенні рівня життя населення. У сучасних умовах якісно новим чином вирішується проблема еколого-економічної безпеки країни, стій-

кого соціально-економічного розвитку, а також використання людських можливостей у сфері раціонального природокористування. Виникає необхідність попередження і ліквідації зовнішніх і внутрішніх загроз з урахуванням інтересів нинішніх і майбутніх поколінь, що пояснює підвищення інтересу до проблеми створення «зеленої економіки» у фахівців різних галузей знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем упровадження та розвитку «зеленої економіки» у світі присвячено праці багатьох зарубіжних учених, зокрема М. Букчина, Дж. Джекобса, С. Барбієра, А. Камерон, Л. Маргуліса, Д. Піарса, Р. Карсона, та ін. Крім того, вивченням та імплементацією концепції «зеленої економіки» займаються такі міжнародні інституції: Програма ООН із навколишнього середовища (ЮНЕП), Генеральний директорат Європейської комісії з питань довкілля, Міжнародна федерація рухів з органічного сільського господарства (IFOAM), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Проблемами «зеленої економіки» в українській науці займаються Ю. Бережна, А. Мартинюк, Б. Буркинський, Т. Горянська, Т. Галушкіна, Б. Данилишин, С. Біла, О. Чмир тощо.

Поширення «зелених» ідей спричинило бум наукових і прикладних публікацій, але в них учені до цього часу не сформували єдиного усталеного погляду на зміст поняття «зелена економіка», її сутнісні ознаки, критерії й принципи побудови. Сказане зумовлює необхідність розвитку наукових засад дослідження «зеленої економіки» у контексті сталого розвитку.

У статті висвітлено процес розвитку поняття зеленої економіки, наведено порівняльну характеристику концепцій сталого розвитку та «зеленої економіки», а також приведено сценарії розвитку концепції «зеленої економіки» для розвинутих країн світу, а також країн, що розвиваються.

Постановка завдання. Стаття присвячена тлумаченню поняття «зелена економіка» у контексті сталого розвитку та визначенню перспектив екологізації економік світу.

Виклад основних результатів. Аналізуючи сутність та розвиток концепції «зеленої економіки» в контексті міжнародних ініціатив, слід зазначити, що вперше цей термін був використаний впливовими вченими Д. Піарсом, А. Маркандіа, С. Барбієром у роботі *Blueprint for a Green Economy* (Pearce et al, 1989), метою якої було економічне обґрунтування концепції сталого розвитку [1]. Найбільш авторитетне визначення «зеленої економіки», що отримало найширше застосування, сформульовано ЮНЕП: «зеленою» є така економіка, яка призводить до підвищення добробуту людей і зміцненню соціальної справедливості за одночасного істотного зниження ризиків для навколишнього середовища і дефіциту екологічних ресурсів.

Експерти ООН тлумачать «зелену економіку» як таку, що сприяє «...поліпшенню добробуту людей та соціальної рівності, значно зменшуючи екологічні ризики й екологічні дефіцити» [2].

Концепція «зеленої економіки» – це модель, яка веде до поліпшення здоров'я і соціальної справедливості населення, а також до значного зниження небезпечних впливів на навколишнє середовище і

до зниження екологічного дефіциту. Таким чином, «зелена економіка» в її простій формі може розглядатися як низьковуглецева, ресурсозберігаюча і соціально інклюзивна модель економіки [3].

«Зелену економіку» розглядають як шлях до сталого розвитку, який передбачає об'єднання трьох складників: економічного, соціального й екологічного.

Розвитку концепції «зеленої економіки» передувало обґрунтування глобального «зеленого» нового курсу, представленого у 2009 р. Програмою ООН із навколишнього середовища (UNEP) у рамках ініціативи щодо «зеленої економіки» за участю спеціалістів міжурядових та громадських організацій із різних країн світу [4]. Цілями проголошеного «зеленого» нового курсу було оздоровлення світової економіки та забезпечення її післякризового розвитку, зменшення бідності, а також скорочення викидів вуглецю та протидія руйнуванню екосистем. Наголошувалося, що реалізація зазначених цілей потребує фінансово-економічних, адміністративно-правових, політичних та інших інструментів, спрямованих на розвиток ключових секторів, важливих для екологічно стабільної економіки. Подальший розвиток положень Глобального «зеленого» курсу відображено в доповіді UNEP «Назустріч «зеленій економіці»: шляхи до сталого розвитку та викорінення бідності» (2011 р.). У доповіді продемонстровано, що «озеленення» економік зовсім не гальмує зростання, а навпаки, стимулює; що це генератор гідних робочих місць, а також життєво важлива стратегія усунення хронічної бідності. Ця доповідь також покликана підштовхнути владу до створення умов, які сприяють зростанню інвестування в «зелену економіку» в трьох напрямках [5].

По-перше, у доповіді економічно обґрунтовано необхідність використання інвестицій, як державних, так і приватних, для перетворення ключових секторів, критично важливих для «озеленення» глобальної економіки.

По-друге, продемонстровано, як «зелена економіка» зменшить хронічну бідність у низці важливих секторів: сільському господарстві, лісівництві, постачанні прісної води, рибальстві й енергетиці.

І, нарешті, дано рекомендації щодо політики, які необхідні для здійснення цього переходу й які вимагають зменшення або усунення екологічно шкідливих субсидій, усунення збоїв ринкового механізму, викликаних зовнішніми чинниками або неякісною інформацією, використання ринкових стимулів, удосконалення регулювання, переходу до «зелених» державних закупівель, а також стимулювання інвестицій.

З-поміж багатьох міжнародних форумів, на яких увага була приділена «зеленій економіці», слід відзначити конференцію ООН зі сталого розвитку «Ріо + 20» (Ріо-де-Жанейро, 2012 р.) [6].

У доповідях і документах структур ООН перед і під час «Ріо + 20» зазначається, що основою переходу до сталого розвитку є формування «зеленої економіки».

Перехід до «зеленої економіки» в різних країнах буде відбуватися по-різному, оскільки він залежить від специфіки природного, людського, фізичного (штучного) та інституційного капіталів кожної країни, рівня її розвитку і соціально-економічних пріоритетів, екологічної культури суспільства. У заключному документі Конференції ООН у Ріо-де-Жанейро «Майбутнє, яке ми хочемо» (2012 р.) підкреслюється, що в переході до «зеленої економіки» кожна країна може вибирати підхід відповідно до своїх національних планів, стратегій і пріоритетів сталого розвитку, тут не повинно бути жорсткого набору правил [6].

Підтримуючи концепцію «зеленої економіки», уряди багатьох країн у рамках національних стратегій розвитку визначили цілі, завдання та конкретні інструменти «озеленення» ключових секторів економіки відповідно до пріоритетів сталого розвитку. Країни ЄС розробили стратегію «Європа – 2020: стратегія розумного, сталого та всеохоплюючого зростання» (2010 р.) [7]. «Ресурсоефективна Європа» – одна із семи ключових ініціатив у рамках стратегії «Європа – 2020» – спрямована на забезпечення розумного, стійкого і справедливого росту. Нині «Європа – 2020», підтримана Європейською Радою та Європейським Парламентом, є основною європейською стратегією забезпечення економічного зростання і зайнятості. Держави-члени та керівництво ЄС спільно працюють над її реалізацією, координуючи свою діяльність щодо здійснення необхідних структурних реформ. У ЄС ідеї «зеленої економіки» впроваджені в Національні програми розвитку через різноманітні законодавчі акти від національних стратегій [10].

В Україні в 2015 р. прийнято стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», де окреслено необхідність формування стійкого зростання економіки екологічно невиснажливим способом. Одним зі складників програми є перехід до енергоефективного та енергоощадного використання та споживання енергоресурсів із упровадженням інноваційних технологій [8].

«Зелена економіка» передбачає гармонізацію трьох складників: економічного, екологічного та соціального. Розглянемо порівняння концепції «зеленої економіки» та концепції сталого розвитку в табл. 1 [9].

Проведений аналіз доводить схожість між двома концепціями. Отже, концепцію «зеленої економіки» можна вважати частиною концепції сталого розвитку, оскільки вона передбачає сталий розвиток як кінцеву мету.

«Зелена економіка», будучи складовим елементом концепції сталого розвитку, має значний потенціал. В її рамках можливе вирішення актуальних проблем глобального характеру, більше того, пропонуються цілком конкретні рішення і механізми досягнення поставлених цілей.

Згідно з усіма прогнозами, у найближчі 20–25 років у переважній більшості країн «великої двадцятки» правомірно очікувати швидке зростання і помітне збільшення питомої ваги «зеленої економіки», перш за все сектору екологічно чистої енергетики.

«Зелена економіка», що розглядається як орієнтований на дію підхід до досягнення стійкого розвитку, як очікується, забезпечить більш цілісну і контекстно-чутливу структуру для розроблення, оцінки, реалізації моніторингу та оцінки стратегій

Таблиця 1

Порівняння концепції «зеленої економіки» та концепції сталого розвитку [9]

Аспект	Концепція	
	«Зелена економіка»	Сталий розвиток
Економічний	Стимулює економічне зростання, збільшення обсягу доходів і зайнятості, залучення державних та приватних інвестицій, створення гнучкої економіки, формування нової економічної діяльності	Спонукає до обмеження зростання виробництва і споживання в економічно розвинених країнах, протекція сталого масштабу економіки, формування та імплементація нових технологій, зниження інвестицій у галузі, що виснажують природні ресурси
Соціальний	Передбачає здобуток людством добробуту, соціального розвитку, соціальної справедливості, скорочення соціальної нерівності, кращої якості життя, справедливого доступу до обмежених ресурсів, задоволення потреб жінок і молоді	Спонукає до збереження людського капіталу, та зменшення кількості руйнівних конфліктів, справедливий розподіл ресурсів між усіма членами суспільства, формування гідного життя та благополуччя
Екологічний	Орієнтується на зменшення екологічних ризиків, дефіциту, викидів вуглекислого газу в атмосферу і забруднення навколишнього середовища; на збільшення ефективності використання ресурсів та енергії; на запобігання втрати біорозмаїття та екосистемних послуг у межах екології планети; вимагає від усіх суб'єктів господарювання екологічної відповідальності та скорочення навантаження на екологічну систему	Передбачає стабільність біологічних і фізичних систем шляхом підтримки використання вторинної сировини, зменшення кількості відходів, популяризація відтворювальних джерел енергії, будівництва очисних споруд, заводів із переробки побутового і промислового сміття, скорочення площ під смітниками

і політики. У цьому сенсі парадигма «зеленої економіки» задумана як інструмент, який може підтримати зрушення в бік більш стійкого виробництва і споживання на національному рівні шляхом повного включення питань навколишнього середовища в процес прийняття політичних рішень згідно з глобальними пріоритетами у сфері сталого розвитку. Дійсно, стратегії інвестицій у «зелену економіку» можуть бути адаптовані до національних умов і оцінюватися за допомогою інструментів, включаючи показники, сценарії та імітаційні моделі, які забезпечують цілісний підхід до сталого розвитку.

Сценарії розвитку «зеленої економіки», побудовані в рамках Політичного резюме глобального «зеленого» курсу ЮНЕП, згідно з яким для досягнення «зеленої економіки» необхідно інвестувати в «зелені» проекти і галузі 1% ВВП. Наприклад ці інвестиції можуть бути спрямовані на будівництво інфраструктури, яка ефективніше за наявну використовує природні ресурси, такі як поновлювана енергетика [5].

Розглядалося два сценарії «зеленої економіки» і бізнесу у звичайному розумінні. Згідно з першим сценарієм, в економіку інвестувалося по 1% ВВП, згідно з другим – по 2%. При цьому інвестиції розглядаються як державні, так і приватні.

У підсумку завдяки прогнозу, побудованому на основі даної моделі, були отримані такі результати. На основі демографічних прогнозів було враховано, що населення до 2050 р. становитиме 8,9 млрд. осіб [5]. За сценарієм бізнесу у звичайному розумінні повна зайнятість збільшиться до 4,6 млрд. осіб. За «зеленим» сценарієм вона досягне 4,8–4,9 млрд. Рівень реального ВВП у період до 2020 р. у «зеленій економіці» буде відставати на 1% від показників бізнесу у звичайному розумінні. Однак головна перевага «зелених» сценаріїв полягає у тому, що в її економічній моделі зв'язок між економічним зростанням і запасами природних ресурсів стає менше. Оскільки запаси будуть вичерпуватися, то темпи зростання ВВП у сценарії бізнесу у звичайному розумінні будуть падати на 1,6–2,7% на рік, тоді як за «зелених» сценаріїв темпи зростання реального ВВП будуть збільшуватися на 2,3–2,7% і досягнуть до 2050 р. рівня 175–199 трлн. дол. США, що на 6–16% вище за рівень, який досягне бізнес у

звичайному розумінні (164–172 трлн. дол. США). Зростання емісії вуглекислого газу в моделі бізнесу у звичайному розумінні виросте на 57%, а за «зеленої економіки» прогнозується зниження на 36%. Як результат, рівень економічного сліду від «зеленої економіки» буде на 4–6% нижче, ніж від бізнесу у звичайному розумінні [5].

Завдяки цій роботі ЮНЕП практично довів, що перехід до «зеленої економіки» скорочує рівень реального ВВП тільки в короткостроковій перспективі, а в середньо- і довгостроковому періоді цей показник вище, ніж у «коричневої» економіки. Був розвіяний міф про те, що цей перехід можуть дозволити собі виключно розвинені країни, адже, згідно з дослідженням, достатньо всього 1–2% світового ВВП виділити на інвестиції в «зелені» галузі і проекти. Крім того, перехід дасть змогу створити більшу кількість робочих місць і головне – знизити рівень економічного сліду, що залишається від виробничої діяльності й споживання.

Висновки. Все більшого значення у становленні національних господарств набуває розвиток «зеленої економіки», що є складником сталого розвитку і передбачає збалансоване співіснування навколишнього середовища, соціальної й економічної систем.

Хоча перехід до «зеленої економіки» вимагає значних інвестицій, залучити їх допоможуть продумана державна політика та інноваційні механізми фінансування. Швидке зростання ринків капіталу, вдосконалення таких нових ринкових інструментів, як торгівля квотами на викиди вуглецю та мікрофінансування, а також фонди стимулювання «зеленої економіки», що впроваджуються у відповідь на економічний спад останніх років, відкривають шлях до великомасштабного фінансування глобального переходу економіки на «зелені» рейки.

Один із головних висновків – перехід до зеленої економіки стимулює зростання, доходи і зайнятість, а також вирішує проблему подолання суперечностей і знаходження компромісу між економічним зростанням та екологічною стабільністю є, ймовірно, міфом та наслідком недостатньо якісного державного управління. Курс на «зелений» розвиток повинен слугувати каталізатором інвестицій та інновацій, які ляжуть в основу сталого зростання та сприятимуть виникненню нових економічних можливостей.

Список літератури:

1. Pearce D., Markandya A., Barbier B.E. Blueprint for a green economy. London: Earthscan, 1989. 192 p.
2. Організація Об'єднаних Націй (ООН). URL: <http://www.un.org/ru/> (дата звернення: 27.09.2018).
3. Чмир О.С., Захаркевич Н.П. «Зелена» економіка: сутність, цілі та базові принципи. Економічний вісник Донбасу. 2013. № 3. С. 54–62.
4. Глобальний зелений новий курс: доповідь (UNEP, 2009). URL: <http://www.unepcom.ru/images/greeneconomy/greennewdeal.pdf> (дата звернення: 29.09.2018).
5. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication (UNEP, 2011). URL: http://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/18966/Green_EconomyReport_Final_Dec2011_UNEP.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.09.2018).
6. Будущее, которого мы хотим: итоговый документ конференции ООН по устойчивому развитию (Рио-де-Жанейро, 2012 г.). URL: https://rio20.un.org/sites/rio20.un.org/files/a-conf.216-l-1_russian.pdf.pdf (дата звернення: 20.09.2018).

7. Europe 2020: strategy for smart, sustainable and inclusive growth (Brussels, 2010). URL: <http://eur-lex.europa.eu> (дата звернення: 29.09.2018).
8. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 25.09.2018).
9. Прушківська Е.В., Шевченко Ю.О. Розвиток «зеленої економіки»: національний аспект. Бізнес Інформ. 2013. № 3. URL: http://business-inform.net/pdf/2013/3_0/186_191.pdf (дата звернення: 29.09.2018).
10. Стукало Н.В. «Зелена» економіка: від глобальної концепції до реалій місцевого розвитку: монографія. Дніпро: ДНУ ім. Олеся Гончара, 2018. С. 25.